

بسم الله الرحمن الرحيم

خدا از خلقت

تأليف:

مرتضى پويان

نشر علم

تهران - ۱۳۹۳

سرشناسه	: پویان، مرتضی
عنوان و نام پدیدآور	: هدف خدا از خلقت / تألیف مرتضی پویان.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات علم، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۳۵۰ ص.
شابک	: ۸ - ۵۹۱ - ۲۲۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۴۴ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت	: انسان -- آفرینش
موضوع	: انسان (فلسفه)
موضوع	: خدایت شناسی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ۴/۲۲۲ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۴۶۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۳۳۸۱۵۵

کتابخانه ملی

هدف خدا از خلقت

مرتضی پویان

صفحه آرا: لید حائری

چاپ اول، ۱۳۹۳

تیراژ: ۱۱۰۰ نسخه

لیتوگرافی: باختر

چاپ و صحافی: مهارت

مرکز پخش علم: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ونداد

بیت گرانفر، پلاک ۴، تلفن ۶۶۴۱۲۳۵۸

شابک ۸ - ۵۹۱ - ۲۲۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

فهرست مطالب

۱۵

مقدمه

۲۱	بخش اول: آریستو و ریشه‌یابی غایت‌انگاری خدا نزد فیلسوفان
۲۳	فصل اول: علیّت غرضی
۲۳	۱- دوره قبل از ارسطو
۲۵	۲- دوره ارسطو
۲۵	۳- دوره بعد از ارسطو
۲۹	فصل دوم: علت غایی در خدا
۳۳	فصل سوم: علت غایی در فلسفه ارسطو
۳۳	امراول: طرح مسئله علیّت و علت غایی در آثار ارسطو
۳۷	امر دوم: تعریف غایت از نظر ارسطو
۳۸	امر سوم: آیا خدای ارسطو علت غایی در فاعلیت‌اش دارد یا خیر؟
۴۵	فصل چهارم: بحث علت غایی خدا در بین فیلسوفان اسلامی

۴۹	بخش دوم: علت غایی ذات خداوند در خلقت
۵۱	بحث علت غایی مسئله فلسفی است و نه کلامی و نه عرفانی
۵۲	بحث لغوی در معنای غرض، غایت، هدف و علت غایی
۵۵	فصل اول: ادله علت غایی ذات خدا در خلقت و نقد و بررسی آنها
۵۵	نظریه اول: خداوند مطلق است، پس افاضه می‌کند
۵۹	نقد و بررسی
۶۲	نظریه دوم: لازمه حب به ذات حب به آثار آن است «مَنْ أَحَبَّ شَيْئًا أَحَبَّ آثَارَهُ»

۶۶	نقد و بررسی
۷۱	نظریه سوم: خداوند خلق کرد تا انسان‌ها را به کمال برساند
۷۲	نقد و بررسی
۷۴	نظریه چهارم: علت غایی خلقت "عبادت" است
۷۵	نقد و بررسی
۷۷	نظریه پنجم: غایت خلقت اختلاف بین مذاهب و ملل است
۷۷	نقد و بررسی
۷۹	نظریه ششم: غایت خلقت دخول در جهنم است
۷۹	نقد و بررسی
۸۱	نظریه هفتم: غایت خلقت معرفت و شناخت به خداوند است
۸۴	نقد و بررسی
۸۵	نظریه هشتم: غایت خلقت وجود است
۸۶	نقد و بررسی
۸۹	نظریه نهم: غایت خدا را در خلق حرکت حبی و محبت ذاتی به شناخت خدا بود
۹۱	نقد و بررسی
۹۳	نظریه دهم: غایت خلقت همانا انسان‌ها را برای
۱۰۱	نقد و بررسی
۱۰۴	نظریه یازدهم: غایت خلقت امتحان و آزمایش انسان‌ها است
۱۰۴	نقد و بررسی
۱۰۵	نظریه دوازدهم: علم عنایی واجب تعالی به نظام خیر و احسن
۱۰۷	نقد و بررسی
۱۰۹	نظریه سیزدهم: نظام احسن و حداکثری کمال
۱۰۹	نقد و بررسی
۱۱۲	نظریه چهاردهم: محبت برگرفته از کمال جلا و استجلا
۱۱۳	نقد و بررسی
۱۱۴	نظریه پانزدهم: علت غایی خدا خود ذاتش است و نه زائد بر آن
۱۱۹	اشکال: استحاله اتحاد مقتضی با مقتضی
۱۲۰	پاسخ
۱۳۰	نقد و بررسی

۱۳۲	نتیجه گیری
۱۳۳	توجیه نظریه بانزدهم
۱۴۲	نظریه غایت انگاری ذات خدا در خلقت نظریه‌ای انسان انگارانه است
۱۴۶	آیا کیفیت فاعلیت خدا ارتباطی به علت غایی داشتن خدا دارد؟
۱۵۰	فصل دوم: نظریه جود در خلقت
۱۵۶	تشریح قیود احترازی تعریف جود
۱۵۶	اول: اشتراک معنوی جود
۱۵۷	دوم: افاده ما ینبغی «منه» است و نه «علیه»
۱۵۸	دوم: جود بالذات و بالعرض
۱۵۸	سوم: وحدت تشکیلی باشد صسی جود
۱۵۹	منظر اول: وحدت تشکیلی جود
۱۶۰	منظر دوم: وحدت تشکیلی جود
۱۶۳	ماسوی الله از ملائکه، پیامبران، انمه که غرض عقلی در افعال خود هستند
۱۶۵	سوم: اعتبار اراده و قصد در جود
۱۶۵	اشکال فخر رازی بر تعریف جود: در جود باید قصد و اراده معتبر باشد
۱۶۶	پاسخ اول: محقق طوسی گوید افاده در جود، بالذات و بالعرض است
۱۶۶	پاسخ دوم: به سه دلیل اشکال رازی وارد نیست
۱۶۷	دلیل اول: دو معنا برای اراده
۱۶۹	دلیل دوم: فقدان اراده در جواد به نحو عدم ملکه و در سنگ و سوره آیه محصله است
۱۷۰	دلیل سوم: شیخ در جواد قصد و غرض که به خود جود برگردد را شرط کرده است
۱۷۱	چهارم: اعتبار قید «بالذات» در جود
۱۷۱	وجه اول: اراده و قصد سه حالت دارد
۱۷۲	اشکال: قید بالذات برای نفی فعلی است که در عرف و عادت به فاعل نسبت می‌دهند
۱۷۳	پاسخ: قید بالذات برای نفی جود بالعرض است
۱۷۴	وجه دوم: قید بالذات برای انحصار جواد به خداست
۱۷۵	پنجم: نفی غایت هم در وجود محمولی و هم وجود نعتی
۱۷۵	ششم: افاده اعم از نفع و ضرر
۱۷۸	خلط محقق خوانساری میان احکام جواد با جود و مستجاد و پاسخ آن
۱۷۹	هفتم: استحقاق در جود یا «افاده ما ینبغی»

- تفسیر اول: تقدم فیض بر استعدادات قابلی ۱۸۰
- تفسیر دوم: تأخر فیض بر استعدادات قابلی ۱۸۱
- اشکال اول: مراد از «بنی» یا حسن عقلی یا اذن شرعی است و هر دو محال است ۱۸۴
- جواب اول: حسن عقلی در فلسفه نیز کاربرد دارد ۱۸۴
- جواب دوم: انحصار بنی به حسن عقلی و اذن شرعی به حسب استغرا است و حجت نیست ۱۸۵
- جواب سوم: بنی در فلسفه به معنای اعطای مطابق با ظرفیت است ۱۸۵
- اشکال دوم: اشتراط استحقاق برای جود مستلزم تسلسل است ۱۸۵
- جواب: مراد از استحقاق در جود، استحقاق ذاتی و غیر مجعول اشیاء است ۱۸۶
- اشکال سوم: امام کاظم علیه السلام در تعریف جواد استحقاق مستجاد را شرط ندانستند ۱۸۸
- جواب: تعریف حضرت ناظر به جنبه فاعلی و مالکیت جواد است و نه جنبه قابلی در جود ۱۸۸
- اشکال چهارم: در بعضی ادعیه ملاک جود را تفضل جواد دانسته‌اند و نه استحقاق مستجاد ۱۹۰
- جواب اول: تفضل در متن استحقاق است و نه فضل ۱۹۱
- جواب دوم: مراد از تفضل، جزء امتیاز است و نه تاملت تامه در جود است ۱۹۱
- جواب سوم: مراد از فضل رفع مانع مانع در جود است ۱۹۲
- جواب چهارم: فضل اعم از استحقاق است ۱۹۲
- جواب پنجم: جود در روایت اعم از جود در معانی فلسفی است ۱۹۲
- ثمره قید «ماینی» در جود آن است که این روایت علمی است و نه علمی و ادعایی ۱۹۲
- هشتم: اعتبار حیثیت تقیدیه جود، و نیز تام الفاعلیه بودن خدا به لحاظ علت فاعلی است و نه قابلی ۱۹۳
- اشکال اول: حیثیت تقیدیه در تام الفاعلیه بودن فاعل شرط نیست ۱۹۵
- پاسخ: حیثیت تقیدیه در علت تامه جود نقش دارد و نه تام الفاعلیه بودن خدا ۱۹۵
- اشکال دوم: اعتبار حیثیت تقیدیه و تعلیلیه مستلزم فرض علت غایی در جود است ۱۹۶
- پاسخ: تفاوت میان علت غایی با ظرف تحقق غایت ۱۹۶
- نهم: فرق یا اتحاد بین جود و هبه ۲۰۳
- نظر اول: رابطه جود و هبه تباین است ۲۰۳
- نظر دوم: رابطه جود و هبه اعم و اخص است ۲۰۳
- نظر سوم: رابطه جود و هبه اتحادی است ۲۰۵
- اشکال اول: بسیاری از عطایای خدا به مستحق نمی‌رسد ۲۰۷
- پاسخ: جود و هبه در اراده بالذات افعال الهی مطرح است ۲۰۸
- اشکال دوم: مطابق برخی آیات و روایات باید خدا را واهب دانست و نه جواد ۲۰۹

- ۲۰۹ پاسخ: غرض در جواد به غیر می گردد
- ۲۱۰ اشکال سوم: اسم و هاب مساوی با اسم جواد است
- ۲۱۰ پاسخ: و هاب دلالت بر زیادی هبه دارد و ناظر به شرایط جواد نیست
- ۲۱۰ دهم: در جواد هیچ گونه غرض و محوشی وجود ندارد
- ۲۱۲ باز دهم: غایت در جواد و جود و یا مستجاد
- ۲۱۶ اشکال اول: عبارت ملاصدرا در رجوع غایت های جود و مستجاد به جواد
- ۲۱۶ جواب: عبارت ملاصدرا در مورد فواعل امکانی است و نه واجب تعالی
- ۲۱۸ اشکال دوم: اتصاف فاعل به جواد مبتنی بر جود نیست
- ۲۱۸ جواب: تفاوت میان جواد حقیقی و جواد حکمی
- ۲۱۹ اشکال سوم: کلام علامه حلی در اثبات غرض و نفی عوض در جواد
- ۲۱۹ جواب: مراد علامه اثبات غایت در جود است و نه جواد
- ۲۲۰ دوازدهم: تعریف جود و نه جواد
- ۲۲۲ سیزدهم: خدا به اسم «جواد» اضافی می کند
- ۲۲۳ نتیجه گیری
- ۲۲۶ فصل سوم: تفاوت غایت انگاری خدا و مرتبه ذات و در مرتبه فعل...
- ۲۳۲ اولین ملاک ملاصدرا در باب اینکه جود صفت ذاتی است
- ۲۳۷ نقد و بررسی
- ۲۳۹ دومین ملاک ملاصدرا در باب اینکه جود صفت ذاتی است
- ۲۳۹ نقد و بررسی
- ۲۴۱ فصل چهارم: اهم اقوال فیلسوفان بعد از ابن سینا در
- ۲۴۱ نظر اول: شیخ اشراق نفی غایت از خدا را به نفی اراده از خدا می داند
- ۲۴۳ نظر دوم: نظر عارف لاهیجی در سلب غایت از خدا به انتفاء موضوع آن
- ۲۴۳ نظر سوم: نزد محقق طوسی به دو جهت غایت از فعل خدا سلب می شود
- ۲۴۵ نظر چهارم: اشکال محقق خوانساری بر صاحب محاکمات در تفسیر ...
- ۲۴۵ اشکال اول: مراد از این قاعده، نفع به سافل است و نه نفع در سافل
- ۲۴۶ جواب: مراد صاحب محاکمات از «فی» ظرفیت است و نه به معنای «الی»
- ۲۴۸ اشکال دوم: فقدان غایت به جهت غنای فاعل نیست بلکه فعل مطلقاً کمال برای فاعل نیست
- ۲۴۸ جواب اولاً: به دو جهت اشکال به محقق وارد نیست
- ۲۴۹ ثانیاً: غنای فاعلی باعث کمال نبودن فعل بر آن است

- ۲۵۱ فصل پنجم: اشکالات بر نظریه جود در خلقت و پاسخ آنها
- ۲۵۱ اشکال اول: نفی علت غایی از خدا مستلزم عبث و جزاف در افعال خداست
- ۲۵۲ جواب اول: ذات واجب تعالی موضوع برای غایت نیست
- ۲۵۳ جواب دوم: غایت در افعال الهی به غیر واجب تعالی بر می گردد
- ۲۵۴ اشکال دوم: نفی غایت انگاری از خدا با قاعده ترجیح بلا مرجح منافات دارد
- ۲۵۵ جواب اول: مرجح علت غایی موجود در افعال الهی است و نه ذات الهی
- ۲۵۶ جواب دوم: موضوع این قاعده فواعل ناقص و ممکن است
- ۲۵۷ جواب سوم: مرجح خلقت خود ذات واجب تعالی است
- ۲۵۷ جواب چهارم: مراد از قاعده لزوماً علت غایی نیست
- ۲۵۸ اشکال سوم: نفی علت غایی ایی مستلزم نظریه جود نیست بلکه خدا مطابق حسن و...
- ۲۵۹ جواب اول: جود عرض به غیر منافاتی با کمال فاعل ندارد
- ۲۵۹ جواب دوم: دلیل بر وجوب صدور فعل از فاعل غنی نداریم
- ۲۵۹ جواب سوم: تفاوت بین حسن و حسن فاعلی با حسن و قبح فعلی
- ۲۶۰ جواب چهارم: حسن و قبح فاعل به غایت انگاری بر می گردد
- ۲۶۲ اشکال چهارم: نزد متکلمین ملاک عدلی، اولویت و حسن فاعلی و فعلی است
- ۲۶۲ جواب: این نظریه مستلزم نیاز واجب غایی است
- ۲۶۳ اشکال پنجم: از جود معنای عرفی آن فهمیده می شود و قابل استناد به خدا نیست
- ۲۶۳ جواب: این همان نظر تعطیل در اوصاف الهی است
- ۲۶۵ فصل ششم: توافقات اسم جواد با اسماء سخی و...
- ۲۶۶ اشکال: در ادعیه کریم جدای از جواد و سخی آمده است
- ۲۶۷ جواب: تعدد لفظ در ادعیه دلالت بر تعدد در معنا ندارد
- ۲۶۸ اشکال: انکار مرحوم صدوق در اطلاق اسم سخی به خدا
- ۲۶۸ پاسخ: خلط معنای لغوی با اصطلاحی در کلام مرحوم صدوق
- ۲۶۸ نظر علامه طباطبایی در عینیت رزق با جود
- ۲۶۹ جواب اول: لزوماً عوض رزق امر مادی یا مخلوق خدا به حساب نمی آید
- ۲۷۰ جواب دوم: رزق نسبت به عوض و عدم آن لا بشرط است
- ۲۷۱ فصل هفتم: آیا در خلقت عدل افضل از جود است یا هر دو عین یکدیگرند؟
- ۲۷۲ اشکال: طبق روایت حضرت علی علیه السلام بایست خدا در خلقت رعایت عدل را بکند و نه جود
- ۲۷۲ جواب: دلیل اول: برتری عدل بر جود و جواب آن

- دلیل اول: برتری عدل بر جود و جواب آن ۲۷۲
- دلیل دوم: عمومیت عدل بر جود و جواب آن ۲۷۵
- جود افضل از عدل است ۲۷۶
- تفسیر عبدالرزاق کاشانی از کلام حضرت امیر علیه السلام ۲۷۷
- نقد و بررسی ۲۷۹

فصل هشتم: غایت انگاری خدا در آیات قرآن کریم و روایات و پاسخ آن ۲۸۱

- مورد اول: بسیاری از آیات افعال الهی را غایت‌دار و انکار غایت را موجب لعب و ... ۲۸۱
- جواب: آیات قرآن اثبات غایت‌مندی در افعال الهی می‌کنند و نه ذات الهی ۲۸۲
- مورد دوم: طبق آیه قرآن فعل صدور لهُو از خدا ممکن ذاتی و محال وقوعی است ۲۸۳
- جواب اول: این آیه در اثبات قدرت مطلقه خداست ۲۸۳
- جواب دوم: در این آیه لهُو از خدا به اعتبار فعلش می‌باشد و نه ذاتش ۲۸۴
- مورد سوم: در روایت قدس عیادت خلقت را حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم دانسته است ۲۸۶
- جواب: حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم غایت مخلوقات و خلقت است و نه خالق ۲۸۶
- مورد چهارم: در حدیث قدسی دیگر به نسبت غایت ذات خدا را خلقت پیامبر دانسته است ۲۸۷
- جواب: خلقت پیامبر غایت فعل خداست نه ذات وی ۲۸۷

فصل نهم: احادیث مأثوره در سلب هدف خدا در خلقت و اثبات جود ۲۸۹

- حدیث اول: حضرت علی علیه السلام فرمود غایت نبودن خدا در ... ۲۸۹
- حدیث دوم: امام صادق علیه السلام فرمود اگر خدا غایت داشت باشد پس مصنوع می‌شود ۲۹۰
- حدیث سوم: امام صادق علیه السلام فرمود اگر خدا در فعل غایت داشت باشد ... ۲۹۱
- حدیث چهارم: امام صادق علیه السلام فرمود خلق خدا بدون حاجت غایی بود ۲۹۲
- حدیث پنجم: روایت امام علی علیه السلام در اثبات غایت نداشتن خدا را منکر ولایت او ۲۹۲
- اشکال: در روایت امام کاظم علیه السلام استحقاق در جواد نیامده است ۲۹۵

بخش سوم: غایت انگاری فعل خداوند در خلقت ۲۹۷

فصل اول: اثبات غایت در افعال الهی ۲۹۹

- نظر استاد مطهری در مورد تأخر حکمت بر افعال الهی ۳۰۳
- تحقیق و بررسی ۳۰۳
- اشکال: فرض غایت برای جود الهی با رجوع برخی غایات به مستجاد در تنافی است ۳۰۵
- جواب: فرق بین جود و مستجاد اعتباری است و نه حقیقی ۳۰۵

- فصل دوم: خداوند حکیم است ۳۰۷
- دسته اول: تعریف حکمت به اتقان در فعل ۳۰۷
- اشکال: اگر خدا غرض در افعال خود ندارد پس چگونه فعل او در غایت اتقان و... ۳۱۱
- جواب: اتقان و استحکام در فعل رابطه با حکمت دارد و نه وجود ۳۱۱
- دسته دوم: تعریف حکمت به علم به افضل اشیا ۳۱۲
- نقد و بررسی نظریه دوم و توجیه آن ۳۱۳
- دسته سوم: تعریف حکمت به اتقان در علم و فعل یا هم است ۳۱۵
- فصل سوم: آیا خدا در افعالش مجبور است رعایت غرض اصلاح کند یا خیر؟ ۳۱۷
- مطلب اول: مجبور چیست؟ و فرض انصاف واجب به جبر محال است ۳۱۸
- صورته اول ۳۱۹
- صورته دوم ۳۲۰
- فعل ضروری و اختیار اختیاری است ۳۲۳
- «یجب علیه» ملاک انصاف به جبر و «یجب منه» یا «یجب عنه» ملاک انصاف به اختیار ۳۲۵
- سه معنا برای ضرورت و وجوب ۳۲۶
- اول: ضرورت در مقابل اختیار ۳۲۶
- دوم: ضرورت در مقابل امکان فعلی ۳۲۷
- سوم: ضرورت در مقابل امکان فاعلی ۳۲۷
- مطلب دوم: ملاک انصاف ذات به حکیم یا فعل به حکمت و... ۳۲۹
- اشکال: آیا صدور دو طرف مصلحت و مفسده از حکیم حکم است؟ ۳۲۹
- جواب: صدور دو طرف از حکیم امکان ذاتی دارد و نه امکان وقوعی ۳۳۰
- متکلمین حکما را متهم می کنند که آنان خدا را فاعل مجبور می دانند و نفی و رد آن ۳۳۲
- اشکال: تعلق وجوب ازلی خدا به فعل، موجب جبر است و نه اختیار ۳۳۶
- پاسخ: مراد از وجوب، وجوب فعلی است و نه وجوب ذاتی ۳۳۷
- اشکال: رعایت حکمت و مصلحت در فعل با اختیار خدا در تنافی است ۳۴۰
- جواب: رعایت حکمت و مصلحت مؤکد اختیار است ۳۴۰
- آیا بر خدا واجب است که در افعال الهی خود رعایت اصلاح کند؟ ۳۴۲
- اشکال: در برخی از مضامین روایی تعبیر به «علی الله» در مورد خدا استعمال شده است ۳۴۳
- جواب: «علی الله» برای نفی «علی غیر الله» است و نه «من الله» ۳۴۴
- نظر حکیم لاهیجی در استناد وجوب رعایت اصلاح در افعال الهی به معنای «یجب علیه» ۳۴۵

- ۳۴۷ جواب اول: نزاع میان اشاعره و دیگران در وجوب رعایت اصلح در ...
- ۳۴۸ جواب دوم: حسن و قبح عقلی در تکوینیات جاری نمی‌شود
- ۳۴۹ جواب سوم: حسن و قبح عقلی در خدا به معنای «بجب علیه» نیست
- ۳۵۳ برتری نظر ابن سینا بر لایب نیتس در مسئله ضرورت افعال الهی
- ۳۵۵ نتیجه‌گیری
- فصل چهارم: غایت انگاری و وجوب رعایت غرض اصلح در افعال الهی در روایات ۳۵۷**
- ۳۵۷ روایت اول: امام صادق علیه السلام فرمودند خدا جز اصلح انجام نمی‌دهد
- ۳۵۸ اشکال اول: روایت در مورد رعایت اصلح در انسان وارد شده است و نه خلقت
- ۳۵۸ جواب: مورد مخصص حکم کلی نیست
- ۳۵۹ اشکال دوم: اصلح را باید به معنای عدالت است
- ۳۵۹ جواب: اصلح بوجه عدالت است
- ۳۶۰ روایت دوم: کلام امام باقر علیه السلام در مورد اینکه خدا در فعل خود جز
- ۳۶۲ جمع بندی بین روایاتی که از یک طرف غایت از خدا و از طرف دیگر اثبات ...
- فصل پنجم: نقد و بررسی ادیان اشرار و معتزله در نفی یا اثبات غایت و ... ۳۶۳**
- ۳۶۳ بخش اول: هشت دلیل اشاعره در نبود فرض اصلح و وجوب رعایت اصلح در ...
- ۳۶۳ دلیل اول: فرض رعایت اصلح مستلزم دور و سلسله است
- ۳۶۴ نقد و بررسی
- ۳۶۴ جواب اول: رعایت اصلح به اصلح بالذات می‌رسد
- ۳۶۵ جواب دوم: حدود اصلح را استعدادهای قابل تعیین می‌کند
- ۳۶۵ دلیل دوم: آیه «لایسئل عما یفعل» غایت و رعایت اصلح را از خدا می‌گیرد
- ۳۶۶ نقد و بررسی
- ۳۶۶ پاسخ آقا علی حکیم: مراد آیه آن است که غایت خدا خود ذات وی است
- ۳۶۷ نقد و بررسی پاسخ آقا علی حکیم
- ۳۶۸ پاسخ میرداماد: مراد آیه نفی «المیت» از فعل خداست و نه نفی غایت از فعل خدا
- ۳۶۹ نقد و بررسی پاسخ میرداماد
- ۳۶۹ پاسخ امام خمینی: مراد آیه نفی غایت انگاری از ذات خداست
- ۳۷۰ نقد و بررسی پاسخ امام خمینی
- ۳۷۰ پاسخ صدرالمآلهین: مراد آیه نفی غایت از ذات خداست و نه فعل خدا
- ۳۷۱ نقد و بررسی پاسخ صدرالمآلهین

- ۳۷۲ پاسخ علامه طباطبایی: مراد آیه اثبات ملک و مالکیت خداست و نه غایت در فعل خدا
- ۳۷۳ اول: مراد از این آیه مالکیت و ملکیت خداست و نه مصلحت و حکمت
- ۳۷۵ دوم: تنها در صورت تفسیر آیه به ملک و مالکیت است که ...
- ۳۷۹ دلیل سوم: دو طفلی که یکی قبل از بلوغ می‌میرد و دیگر نمی‌میرد و بعد از بلوغ کافر می‌شود
- ۳۸۰ نقد و بررسی: رعایت اصلح به معنای مؤمن یا هدایت کردن نیست بلکه ...
- ۳۸۴ جواب دیگر از منظر عرفانی
- ۳۸۶ دلیل چهارم: وجوب رعایت اصلح مستلزم تبدیل همه اعمال مستحب به واجب است
- ۳۸۷ نقد و بررسی
- ۳۸۷ جواب اول: مصلحت دوگانه داریم یکی مصلحت ملزمه و یکی مصلحت غیر ملزمه
- ۳۸۹ جواب دوم: سبب مهم از انبای وجوب
- ۳۹۲ دلیل پنجم: رعایت اصلح چه به مخلوق برگردد چه به خالق هر دو محذور دارد
- ۳۹۴ نقد و بررسی
- ۳۹۴ جهت اول: وجوب رعایت اصلح، فعلی است که از خدا واجب می‌کند نه بر خدا واجب کند
- ۳۹۴ جهت دوم: خلط بین قدرت و حکمت
- ۳۹۵ جهت سوم: ما به حکمت هر فعل حکمانه نمی‌رسیم
- ۳۹۶ دلیل ششم: چه مصلحتی در خلق شیطان و وفات پیامبر وجود دارد؟
- ۳۹۶ نقد و بررسی: خلق شیطان و وفات پیامبر برای به کار رساندن انسان است
- ۳۹۷ دلیل هفتم: وجوب رعایت اصلح در خدا مستلزم وجوب رعایت اصلح در انسان نیز هست
- ۳۹۸ نقد و بررسی: حکمت در خدا ذاتی و در انسان عرضی است
- ۳۹۸ دلیل هشتم: حسن و قبح عقلی خدا با غرض دار بودن او در تنافی نیست
- ۳۹۹ نقد و بررسی: حسن و قبح عقلی ذاتی خداست و به حکمت او رجوع نمی‌کند
- ۴۰۰ توجه صدر المتألهین درباره نظر اشاعره در انکار غایت از افعال الهی
- ۴۰۱ نظر محقق سبزواری در تفاوت میان غرض با غایت و فایده نزد اشاعره
- ۴۰۲ نقد و بررسی
- ۴۰۲ بخش دوم: نظر معتزله درباره وجوب داشتن غرض در افعال الهی
- ۴۰۳ نقد و بررسی
- ۴۰۳ جواب اول: خداوند بدون لحاظ غرض نیز می‌تواند ایجاد کند
- ۴۰۳ جواب دوم: تفاوت میان غرض ذات خدا با غرض فعل خدا
- ۴۰۴ جواب سوم: غرض در ایصال خیر در فیض مقید است و نه فیض مطلق

۴۰۵	تفاوت میان نظر حکما با معتزله
۴۰۷	فصل ششم: ادله عدلیه در وجوب غرض و حکمت در افعال الهی
۴۰۸	دلیل اول: اگر فعل خدا غرض و غایت نداشته باشد فعل او لغو عبث می شود
۴۰۸	دلیل دوم: اگر فعل او غرض نداشته باشد به اسماء حسنی متصف نمی شود
۴۱۰	دلیل سوم: اگر فعل خدا غرض نداشته باشد پس منافعی که ...
۴۱۱	دلیل چهارم: اگر خدا در فعل خود غرض نداشته باشد پس نبوت انبیا لغو می شود
۴۱۲	دلیل پنجم: اگر خدا در فعل خود غرض نداشته باشد پس تعذیب پیامبران و ...
۴۱۴	دلیل ششم: آیات قرآن ناظر به اثبات وجوب غرض در افعال خداست و نه ذات خدا
۴۱۴	در نگاشته در جمع بین نظر عدلیه و معتزله و اشاعره در اثبات یا نفی ...

۴۱۹	بخش چهارم: غایت انگاری انسان در خلقت
۴۱۹	فصل اول: غایت در علم انسان
۴۱۹	صورت اول: غایت فاسد در خلقت انسان
۴۲۰	صورت دوم: غایت قابلی در خلقت انسان
۴۲۵	قسم اول: غایت عملی
۴۲۶	قسم دوم: غایت علمی
۴۲۹	فصل دوم: دو شبهه مهم در غایت خلقت انسان و پاسخ آنها
۴۲۹	شبهه اول: اگر کسی بگوید من نمی خواستم به این دنیا بیایم تا که کمال برسم یا چرا ما را ...
۴۳۰	پاسخ:
۴۳۵	شبهه دوم: اگر کسی بگوید که چرا غایت خلقت من در این عالم با ابریا حضرت علی نشد؟
۴۳۶	پاسخ:
۴۴۰	نتیجه گیری نهایی
۴۴۳	منابع

www.ketab.ir

مقدمه:

بحث غایت انگاری (Teleology) خدا در خلقت از مسائلی است که همواره در طول تاریخ مورد دغدغه انسان و فیلسوفان بلکه متدینان بوده است. از جمله پرسش‌های مهمی که در مسائل اعتقادی مطرح می‌شود این است که هدف خدا از خلقت چیست؟ هر پاسخی که به این پرسش داده شده است البته مورد مناقشه فراوانی نیز قرار گرفته است. این موضوع در مسیحیت، اسلام، فلسفه و عرفان و حتی در آموزه‌های تالان و عقل از اهمیت زیاد و جایگاه خاصی برخوردار است. انصافاً راجع به مسئله غایت خدا و هدف خلقت در تمام صور نقلی ما به صورت کلی و اجمال آمده است و در آثار عقلی هم هنوز تحقیق جامعی در این خصوص نگاشته است.

از مسائلی که مقتضی تحقیق تفصیلی، ریشه‌ای و تاریخی است بحث غایت انگاری خدا در خلقت است تا بتوان با تمسک به براهین عقلی و نقلی نه تنها چگونگی موضوع غایت انگاری خدا یا عدم آن مشخص گردد بلکه به اشکالاتی که در این خصوص مطرح شده است پاسخ مناسبی داده شود.

اگر چه تحقیقات و تلاش‌های فراوان فیلسوفان اسلامی و غربی همچنین متفکران دینی که تاکنون انجام شده است جای تقدیر دارد ولی تصور آن است که حاصل این تلاش‌ها در این باب ادا نشده و هنوز خیلی از سؤالات و اشکالات بدون پاسخ باقی مانده است.

مطلبی که به اهمیت این موضوع می‌افزاید آنکه شاهزاده بدیع الملک در عهد "وله" که حکمران یزد و با فلسفه هم آشنا بود از حکیم متأله و فرزانه عصر خود آقا علی بن ابراهیم در ضمن پرسش‌های شش‌گانه‌ی فلسفی که با ایشان در میان می‌گذارد پرسش ششم خود را به "غایت خلقت چیست؟" اختصاص داد.

به جهت اهمیت این موضوع ما سعی کردیم تا این مسئله را قبل از ورود به اصل بحث با ذکر

مقدماتی به زمینه‌های تاریخی بحث غایت و علت غایی در غرب و اسلام اختصاص دهیم تا معلوم شود لزوم علت غایی برای افعال الهی از کجا ناشی می‌شود و آیا سؤال از علت غایی خدا یک سؤالی ضرورتاً فلسفی است یا یک سؤالی برگرفته از مکتب فلسفی خاص است و یا هیچ کدام بلکه از دیدگاه فلسفی ضروری برای این پرسش نسبت به افعال الهی وجود ندارد یا اینکه اساساً طرح این سؤال برگرفته از آموزه‌های دینی است. در هر صورت منشأ این پرسش هر چه باشد از آن حیث که پرسشی عقلی دینی است، عقل و شرع چگونه پاسخ می‌دهند و چگونه با آن برخورد می‌کنند. اگر خدا در خلقت علت غایی داشته است آن غایت چگونه قابل تبیین است و اگر غایت نداشته است، چگونه قابل توجیه است که علت فاعلی بدون غایت عمل کند. آیا دلیل عقلی عامی وجود دارد که ضرورتاً هر علت فاعلی، علت غایی خواهد داشت و اگر پاسخ مثبت است با چه دلیل و حجّتی می‌توان این دلیل عام را تخصیص داد؟

ما ان شاء الله تعالی در سلاله تحقیق به تمام این موارد پاسخ خواهیم داد و نشان می‌دهیم که ضرورت وجود غایت برای اثبات خدا، نه ضرورت برگرفته از مبانی و قواعد عقلی و فلسفی است. **دوم:** نه لازمه مکتب خاص سطحی است. **سوم:** نه حتی از آموزه‌های دینی و نصوص شرعی اعم از آیات و روایات قابل استفاده است. بلکه غرض یا ضرورت هدف برای خدا در خلقت را رد خواهیم کرد و اثبات می‌کنیم که خدا در خلقت هر گونه غایتی نداشته است. بلکه خالقیت او نسبت به همه عوالم به صورت «جوده» است.

ما بحث درستی یا نادرستی هدف خدا در خلقت را در بخش مورد بحث قرار خواهیم داد: **بخش اول:** به طور مختصر در تاریخچه و ریشه‌یابی هدف از خلقت در ریشه فیلسوفان است. **بخش دوم:** در غرض ذات خدا به عنوان فاعل و خالق است. در ضمن این فاعل اقوال و نظراتی که در مورد هدف خدا از خلقت مطرح شده یا قابل طرح است را نقل و مورد تحقیق و بررسی قرار خواهیم داد و نشان می‌دهیم که اکثر صاحب نظران میان هدف خدا از خلقت با هدف فعل خدا در خلقت تفاوتی نگذاشتند و میان این دو امر خلط کردند. آنان به دنبال اثبات هدف خدا از خلقت رفتند ولی در عوض هدف خلق و مخلوق خدا در خلقت را به اثبات رساندند و لذا همه این اقوال را مورد نقد و بررسی قرار می‌دهیم. در نتیجه باید میان هدف خود خدا به عنوان فاعل با هدف خلق خدا به عنوان فعل و هدف مخلوق او به عنوان متعلق فعل او تفکیک قائل شد و نباید فاعلیّت خدا را نظیر فاعلیّت انسان و یا هر

موجود ناقص و ممکن دانست. در نتیجه ثابت خواهد شد که خدا جواد علی الاطلاق است و هیچ غایت و غرضی در ذات خود برای ایجاد عالم نداشته است. **بخش سوم:** در غرض فعل خدا است. در این بخش ثابت می‌شود که خدا در فعل خود هدف‌دار است و گرنه لغو و عبث در افعال الهی پیش می‌آید. خدا در این مقام است که به حکیم متصف است. **بخش چهارم:** در غایت خلقت انسان است که به اجمال به غایتی که برای انسان در خلقت فرض می‌شود اشاره می‌کنیم. البته هر بخشی، خود به چند فصل تقسیم می‌شود. در پایان هم به دو شبهه اعتقادی مهم در مورد غایت خلقت انسان اشاره و پاسخ خواهیم داد.

تابستان-۱۳۹۲